

KISS ANITA

**SEBESTYÉN ZSOLT – MINYA KÁROLY (SZERK.): EMLÉKKÖNYV
MIZSER LAJOS TISZTELETÉRE**

Nyíregyházi Egyetem, Nyelv és Irodalomtudományi Intézet,
Nyíregyháza, 2021. 141 lap

2020-ban volt a Nyíregyházi Egyetem néhai főiskolai oktatójának, Mizser Lajos születésének 80. évfordulója. Ebből az alkalomból a Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet gondozásában egy tanulmánykötet jelent meg, amelyben egykori munkatársak, barátok, tanítványok tisztelegnek Mizser Lajos emléke és munkássága előtt.

A Sebestyén Zsolt és Minya Károly által szerkesztett emlékkönyvben 12 tanulmány kapott helyet. A szerzők közül többen kiemelték, hogy sokat tanultak annak idején Mizser Lajostól, és mind szakmailag, mind emberileg nagyra becsülték őt. A tartalmas nyelvészeti tanulmánykötet minden publikációja izgalmas és magas színvonalú tudományos munkát mutat be, zömében a névtudomány témakörében. Emellett az egyes írásokban megjelenő visszaemlékezések, a tanár úrra vonatkozó kedves megjegyzések bensőséges hangulatot adnak a kötet egészének.

Pethő József írásából megtudjuk, hogy Mizser Lajos főbb kutatási területei a névtan, a nyelvtörténet és a nyelvművelés volt. A Nyíregyházi Egyetem jogelőd intézményében a kétezres évek elejéig főleg jelentéstant oktatót. Ez utóbbi tárgykorú jegyzetei alapján mutatja be a szerző Mizser Lajos tanítási módszereit a homonímia oktatására vonatkozóan. A beemelt példák kiderül, hogy a tanár úr stílusát az érthetőség, a nyelvi

humor és a megjegyezhetőség jellemezte: „*Mit bütyköl ez megint? A szomszéd majd megint*” (8). Magyarzatai tömörek és világosak voltak, közvetlen előadásmódja nemcsak a hallgatók, hanem az általános iskolások érdeklődését is fel tudta kelteni. Előadásában a nyelvi tényanyagot olyan példákkal támasztotta alá, amelyek a tanulók számára is megfelelők.

Zelliger Erzsébet a BOKOR nevű szakmai baráti körrel tájékoztatja az olvasókat. Írásából megtudhatjuk, hogy a kör megalapításának a gondolata 1970 elején vetődött fel azzal a céllal, hogy az ország határain belül és kívül élő nyelvészek megismerkedhessenek, és baráti beszélgetéseket folytathassanak egymással. A társaság programja között szerepelt az is, hogy tudományos vitákat szerveztek a résztvevőket érdeklő témákkal kapcsolatban, segítve és támogatva ezzel a tagok kutatómunkáját. A csoport tagjainak az írásait a *BOKOR Levelek* című füzetekben mutatták be. 1973-ban Mizser Lajos is bemutatkozott a BOKOR-ban. Az oda beküldött írása *A vezetőknév-változtatás kérdéseiről* címmel jelent meg.

T. Károlyi Margit és P. Lakatos Ilona úgy emlékezik meg kedves kollégájáról, hogy tanulmányukban felidéznek egy közös kutatómunka tapasztalatait, amelynek során a hármas határ mentén végeztek nyelvjárási és névtani gyűjtéseket. A tanulmány írói ebből az anyagból mutat-

nak be részleteket, amelyeken keresztül megpróbálnak rávilágítani a kérdőíves gyűjtések problémáira. A bemutatott példák arra is megtanítanak bennünket, olvasókat, kutatókat, hogy az anyaggyűjtés során a terepmunkásnak mindig együttérzőnek, tapintatosnak és megértőnek kell lennie az adatközlővel. A szerzők szerint Mizser Lajos ilyen ember volt, és ezt bizonyítják a tanulmányba beemelt szövegrészletek is.

Mizser tanár úr a névtani kutatásain túl nyelvhelyességi kérdésekkel is foglalkozott. Erről olvashatunk Minya Károly írásának a bevezetőjében. E tanulmányban a szerző azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy helyes-e az *oltakozik* szó, amely a koronavírus-járvány idején vált elterjedté a köznyelvben. Sok nyelvhasználó negatívan vélekedik az említett szóról, és megkérdőjelezi annak helyességét (vö. Ludányi 2021: 43–5), pontosabban azt, hogy az *oltakozik* ige kifejezheti-e azt, hogy valaki a saját elhatározásából beoltatja magát. A szerző írásában felsorakoztatja azoknak a kutatóknak a megállapításait is, akik foglalkoztak az *oltakozik* ige kérdésével (vö. Györfly 2021, Horváth 2021, Lengyel 2021). Egyes nyelvhasználók azért kifogásolják az *oltakozik* ige használatát, mert visszaható igének tartják, ami arra utal, hogy az érintett személy saját magát oltja be. A tanulmányból kiderül, hogy az *oltakozik* ige átmenetet képez a visszaható és a műveltető igék között, és nem ez jelent grammatikai szabálytalanságot. Az *oltakozik* ige tehát a szerző megállapítása szerint helyes szó.

Mizser Lajos kárpátaljai vonatkozású kutatásokat is végzett. A legjelentősebbekről Sebestyén Zsolt tájékoztatja az olvasókat a tanulmányában. A szerző

leírja, hogy Mizser Lajos 1995-ben kezdte el megjelentetni Pesty Frigyes kéziratot helynévgyűjteményét Bereg, Ugocsa és Ung, majd Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből. Ezenkívül kéziratban van az egykori Máramaros, Zemplén, Sáros, Közép-Szolnok, Kraszna vármegye és Kővár vidékének, valamint Kárpátaljának a névanyaga. Bereg megyei gyűjtéséből több tanulmányt is megjelentetett a *Névtani Értesítő*, a *Magyar Nyelvjárások* és a *Magyar Nyelv* című folyóiratokban. Az élete fő művének tekintett *Bereg megyei családnévlexikon* kéziratban maradt meg. Ez egy 270 oldalas szótár, amely a beregi falvak, valamint Beregszász, Munkács és Vásárosnamény élő névanyagát tartalmazza.

Tudományos szakcikkei mellett honismereti, népszerűsítő közleményei is megjelentek különböző hazai és határon túli kiadványokban. Ezekben gyakran írt például beregi szólásokról: „*Áldja meg az Isten, mint a munkácsi szénát; Okos, mint a beregi kos; Volt nekem is földem Bégányban stb.*” (34).

Mizser Lajos több tanulmányában is írt a történelmi Északkelet-Magyarország tulajdonveveiről. Vizsgálta az északkeleti Kárpátok térségében élő ruszinok névadását tükröző családnéveket. Ezenkívül a keleti szlávokra vonatkozó etnonimák leírásával is foglalkozott. Ezt olvashatjuk N. Fodor János tanulmányában, aki saját kutatásában szintén az etnonimák jelentésváltozásait és összefüggéseit vizsgálta a keleti szlávokra vonatkozóan. Továbbá a *Történelmi magyar családnévatalasz* adatai alapján leírja a ruszin népcsoportra utaló *Ruszin* és *Rusznák* családnév előfordulásait, továbbá a külső elnevezések közül az *Orosz*, *Rusznák* és *Rusz* családnevek területi sajátosságait.

A kötetben több tanulmány írója is foglalkozik család- és utónevekkel. Zékány Krisztina olyan gyűjtőmunkát végzett, amelyben az ungvári görög-katolikus székesegyház parókiáján őrzött anyakönyvek alapján vizsgálta meg a férfi- és női keresztnéveket az 1900-as évektől kezdve, továbbá bemutatja ezek orosz/ukrán átírásait is. Kutatását az motiválta, hogy Kárpátalján az elmúlt évszázadban egymást váltogató politikai hatalmak hatása a személynevek lejegyzésében is megmutatkozott, ugyanis az állampolgárság változásával együtt a személyek nevét is az újabb államnelyvre írták át: „A szovjetrendszerben a magyar *Iloná*kat gyakran *Елена*-ként, az *Erzsébet*eket *Елизавета*-ként; a *János*okat *Иван*-ként, a *László*kat pedig *Васил(уі)*-ként írták be” (93).

Zopus András a csíkszentmártoni 17. századi családneveket csoportosította funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai modell alapján, illetve figyelmet fordított a történeti névanyagban megjelenő írásmódokra, valamint magyarázta a nevek jelentését is. Az adatokat különböző katonai összeírásokból gyűjtötte. A szerző a csíkszentmártoni családnevekről egy jegyzéket is összeállított, amelyben közli a családnév mai formáját, a név legelső és későbbi előfordulásának a dátumát, majd az etimológiáját. Szemléltetésképpen kiemelnék egy szócikket a szerző tanulmányából: „**ALBERT**: 1602: *Albertt* Mate; 1614: *Albert* Mathe; 1619: *Albert* Mathe < *Albert* régi egyházi személynév. M: apa-név” (101).

Fábián Zsuzsanna az olasz személynevekben bekövetkező változások vizsgálatával foglalkozott. Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a névrendszerben megfigyelhető-e a nemzetköziesedés folyama-

ta, továbbá a névgyakorisági adatokból levonhatók-e olyan következtetések, amelyek speciálisan az olasz helyzettel hozhatók kapcsolatba. A tanulmány írója a kutatás eredményeképpen arra a következtetésre jutott, hogy a világban zajló globalizációs folyamatok hatása megmutatkozik az olasz névállományban, a család- és az utónevekben egyaránt. A családnévállományban bekövetkező változások elsősorban a nemzetközi migrációval és a bevándorlással állnak kapcsolatban. Az utónevekben megfigyelhető újítások pedig a nemzetközi trendekkel, a média és az internet erőteljes hatásával magyarázhatók. Továbbá igen erős külföldi hatás is megfigyelhető mind a női, mind a férfiutónevekben, a szerző ide sorolja a következőket: *Christian, Manuel, Thomas, Samuel, Cristian, Daniel, Liam, Nathan, Noah, Kevin, Santiago, Adam, Alex, Nicolas, Nicholas, Rayan, Bryan, Amir, Dylan, Youssef, Omar, Ivan, Emily, Cloe, Sophia, Désirée, Fatima, Jasmine, Amira* (64).

Mizser Lajos kutatómunkája kiterjedt a diákok, katonák, sportolók és bűnözők ragadványneveinek a vizsgálatára is. Erről Kis Tamás tanulmányában olvashatunk, aki az első magyar tolvajnyelvi szójegyzékeket tartalmazó törvénytiszti iratok alapján közöl adatokat a bűnözők neveivel kapcsolatban. A szerző példák-al alátámasztva mutatja be a 18. századi vásári tolvajok, más szóval a zsványok névhasználatát. Jellemző volt, hogy a nevek egy része család- és keresztnévből álló egyéni név volt, például: *Bene Pista, Csőreg Marci*. Előfordultak olyan nevek is, amelyek falusi ragadványnevek jegyeit mutatták, például: *Sánta Szabó, Balázs (Csorba) Mihály*. Néha a névadás indítéka is szerepelt az iratokban: „*tsak*

azért hívtuk Bodornak mert igen bodri haja van” (47).

Cs. Jónás Erzsébet egy orosz író, Vaszilij Akszjonov *Moszkva-kva-kva* című regényében vizsgálja meg a szereplők úgynevezett „beszélőneveit”. E regényében az író a politikai elit életéről ír egészen Sztálin haláláig. A mű 2010-ben magyar fordításban is megjelent az Európa Kiadónál. A fordítás viszont nem lehetett egyszerű feladat abból kifolyólag, hogy a történet kitalált szereplőinek a neve iróniát jelez. Ezt az iróniát fordításkor nehéz visszaadni. Ezért a fordító az értelmezést lábjegyzetben közli az olvasóval. Például a regényben megjelenő *Belij* ’fehér’ az orosz olvasó számára egyszerre tulajdonnév és szín-név is, emellett utalás az orosz polgárháborúban a szovjet vörösök és a cári fehérek szembenállására (39). A szerző a tanulmányában a tulajdonnevek fordításának a kérdéseivel foglalkozik, valamint bemutatja az átváltási műveletek lehetséges típusait.

Sebestyén Zsolt 16. századi térképek alapján írt a Felső-Tisza-vidék területének térképi ábrázolásairól, pontosabban ezek névirásának a jellemzésére és a nevek bemutatására vállalkozott. Ehhez olyan szerzőktől származó korai térképeket használt, akik egymás munkáját alapul véve, néhol javítva és kiegészítve készítették el a saját változataikat. A vizsgálat eredményeképpen a tanulmány írója azt állapította meg, hogy nagy változatosság figyelhető meg a Felső-Tisza-vidékének térképes ábrázolásában. A magyar szerzők névirásai nyelvjárási és hangjelölési sajátosságokat mutatnak, a külföldi szerzők pedig a félreolvasások miatt gyakran elrontották a nevek írását, például: *Naghal* fl. ’Nagyág’, *Munhaz* ’Munkács’, *Poregzaz* ’Beregszász’ (119).

Az emlékkötet Mizser Lajos tudományos publikációinak a jegyzékével zárul.

Összességében elmondható, hogy egy igen sokszínű, változatos témákat tartalmazó emlékkönyv jelent meg. A kötet szerzői olvasmányos stílusban mutatják be tudományos eredményeiket, amelyek kiváló alapot jelenthetnek a későbbi kutatásokhoz. Az egyes írásokon keresztül pedig megismerhetjük Mizser Lajos gazdag és szerteágazó kutatómunkáját, amellyel öregbítette az egyetem hírnevét.

Szakirodalom

- Györfly András 2021. *Oltakozás? Az meg mi fán terem?*
<https://index.hu/velemeny/2021/05/02/nyelvtudomany-az-oltakozas-valamivallasi-ritus/> (Letöltve: 2022. 03. 31.)
- Horváth László 2021. *Oltakozik. Édes Anyanyelvünk* 2: 6. <https://anyanyelvapolo.hu/edes-anyanyelvunk-pdf/ea-2021-XLIII-2.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 31.)
- Lengyel Klára 2021. *Oltakozunk? Egy új szóalak grammatikai vizsgálata. Édes Anyanyelvünk* 3: 4. <https://anyanyelvapolo.hu/edes-anyanyelvunk-pdf/ea-2021-XLIII-3.pdf> (Letöltve: 2022. 04. 04.)
- Ludányi Zsófia 2021. *Oltakozás és pandémia – avagy a virolingvisztika legújabb kérdései. Amega* 28/1: 43–5. <https://www.ameganet.hu/wp-content/uploads/2021/02/Oltakozas-es-pandemia.pdf> (Letöltve: 2022. 03. 31.)

Kiss Anita
tanársegéd

Nyíregyházi Egyetem

E-mail: anita.kiss@nye.hu

<https://orcid.org/0000-0002-5087-3294>